

Teresa Banas-Kobylarska
Uniwersytet Szczeciński

STYMULATORY I INHIBITORY KSZTAŁTOWANIA ZAUFANIA DO EDUKACJI EUROPEJSKIEJ W GIMNAZJUM

Wprowadzenie

Inspiracją do podjęcia tematu związanego ze stymulatorami i inhibitorami kształtowania zaufania do edukacji europejskiej w gimnazjum były i nadal są działania podejmowane przez nauczycieli gimnazjum w zakresie edukacji proeuropejskiej oraz wskazanie ich celowości i sensowności. Ponadto od wielu już lat pracuję w gimnazjum z młodzieżą i zajmuję się edukacją europejską na tym etapie edukacyjnym.

Moim zamysłem jest pokazanie, jakie stymulatory i inhibitory wpływają na kształtowanie zaufania do edukacji europejskiej w gimnazjum. Celem mojej pracy jest ukazanie, co jest więc stymulatorem, a co inhibitorem zaufania do podejmowania działań proeuropejskich w gimnazjum, czyli co powoduje, że nauczyciele podejmują działania o charakterze proeuropejskim lub nie podejmują tego typu działań i inicjatyw.

Edukacja europejska, to nie tylko działania same w sobie podejmowane przez nauczycieli. To inicjatywy mające na celu kształtowanie postaw proeuropejskich. Rozważania literatury doprowadziły mnie do skonstruowania własnej definicji postaw proeuropejskich, która przyjmuje następującą postać: Postawa proeuropejska rozumiana jest jako tolerancja, wyrozumiałość, akceptacja, identyfikacja z Europą, równość, szacunek do drugiego człowieka, innej kultury, religii, rasy, narodowości, orientacji seksualnej, wolność jednostki, praw człowieka, otwartości i współpracy. Tak więc działania podejmowane przez nauczycieli gimnazjum w zakresie edukacji europejskiej mają na celu kształtowanie postaw, pozytywnego stosunku do drugiego człowieka, wyrażania szacunku do innej kultury, tradycji, wyznawanej religii czy też orientacji seksualnej.

Ponieważ poszukiwania moje dotyczą stymulatorów i inhibitorów kształtowania zaufania do edukacji europejskiej w gimnazjum, dlatego rozpocznę od wyjaśnienia przemian społecznych, technologicznych i cywilizacyjnych w Polsce w ostatnich latach, które przyczyniły się do propagowania idei zaufania do edukacji europejskiej w gimnazjum.

Przemiany polityczne, społeczne, technologiczne i cywilizacyjne w Polsce ostatnich lat

Dokonujące się od końca XX wieku w Polsce przemiany polityczne, społeczne, technologiczne i cywilizacyjne przyczyniły się do podejmowania przez placówki edukacyjne działań o charakterze edukacji europejskiej. Według K. Kowalczyka „[...] od 1989 roku Polska znajduje się w okresie transformacji ustrojowej. Jej celem ma być konsolidacja demokracji (budowa demokracji liberalnej) i powstanie systemu gospodarki rynkowej”¹. To oznacza upadek systemu totalitarnego i wprowadzenie demokracji, upadek komunizmu i zastąpienie tej formy rządów republiką oraz przejście z systemu ekonomicznego państwa z gospodarki sterowanej centralnie do gospodarki wolnorynkowej spowodowały otwarcie naszego państwa na świat i jego rozwój.

Rozpoczyna się proces przygotowań do przystąpienia do unijnych struktur. H. Konopka stwierdza, że „[...] dopiero po runięciu tzw. żelaznej kurtyny i obaleniu muru berlińskiego przed narodami państw Europy Środkowej i Wschodniej pojawiła się szansa włączenia się do procesu integracji europejskiej [...]. Droga do integracji byłych państw socjalistycznych z Unią Europejską nie jest prosta i łatwa. Niezbędnym warunkiem jest zniwelowanie różnic na poziomie rozwoju wielu dziedzin życia politycznego, społecznego i gospodarczego, dorównanie, a przynajmniej zbliżenie się do standardów unijnych w tych dziedzinach. Również dla Polski jest to bardzo trudne”². Po kilku latach od obalenia totalitaryzmu Polska składa wniosek o członkostwo w Unii Europejskiej, a następnie rozpoczynają się negocjacje Polski z Unią Europejską, zakończone na Szczycie w Kopenhadze. W 2004 roku Polska wraz z dziewięcioma państwami przystępuje do Unii Europejskiej, polityczno-gospodarczego związku w chwili obecnej dwudziestu ośmiu demokratycznych państw europejskich, które postanowiły ze sobą współpracować w różnych obszarach rozwojowych. Działania Polski w zakresie wstąpienia do struktur świata zachodniego wiążą się z integracją europejską oraz z działaniami edukacyjnymi prowadzonymi w gimnazjach w zakresie edukacji europejskiej. Działania te rozpoczęły się już w trakcie negocjacji przedakcesyjnych Polski z Unią Europejską.

Już kilka lat przed wstąpieniem Polski do Unii Europejskiej rząd polski rozpoczął reklamę społeczną polegającą na przybliżeniu uczniom i społeczeństwu korzyści wynikających z członkostwa Polski w UE oraz zachęcającą do poparcia przystąpienia naszego państwa w ogólnonarodowym referendum. W tym celu opracowany został przed nasz rząd Narodowy Program Przygotowania Polski do Członkostwa w Unii Europejskiej. Wymieniony program, to „[...] rządowy dokument dotyczący strategii dostosowania się do wymogów członkostwa w Unii Europejskiej i sposobów osiągnięcia tego celu. Rada Ministrów przyjęła NPPC 4 maja 1999 roku. Dokument objęty był coroczną aktualizacją. Stanowił odpowiedź na dokument sporządzony przez Komisję Europejską i zatytułowany

¹ K. Kowalczyk, *Polska 1989-1999*, Szczecin 1999, s. 15.

² H. Konopka, *Edukacja europejska*, Warszawa 2000, s. 22.

„Partnerstwo dla Członkostwa” oraz na Okresowy Raport Komisji Europejskiej na temat postępów Polski na drodze do członkostwa w UE³.

Reklama społeczna spełniła swoje zadanie, gdyż ponad siedemdziesiąt procent Polaków poparło przystąpienie Polski do Unii Europejskiej (77,45% odpowiedziało „tak”, a 22,55% odpowiedziało „nie”). Według założeń Ministerstwa Edukacji Narodowej reklama społeczna miała na celu zapoznanie uczniów z kulturą innych państw, historią UE, kolejnymi rozszerzeniami poprzez konkursy, organizowanie w szkołach „Dni Europy”, wycieczek zagranicznych, udział w wymianach międzynarodowych młodzieży, quizy, udział w programach dotyczącej integracji europejskiej takich jak na przykład Program Ogólnopolski „Moja szkoła w Unii Europejskiej” organizowany przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych a trwający dziesięć lat.

Wymienione działania podejmowane przez szkoły świadczą o tym, że nauczyciele mają zaufanie, wiarę w sensowność i celowość tych działań, służących rozwojowi uczniów z uwzględnieniem realnych warunków. Zaufanie będzie przedmiotem moich rozważań w kolejnym podrozdziale.

Pojęcie zaufania

Istnieje wiele definicji zaufania. Pojęcie to zdefiniował między innymi Coleman, Lin, Seligmen, Dunn, Fukuyama, Tilly, Luhmann. Zaufanie definiowane jest najczęściej jako wiara w prawdomówność danej osoby.

Spośród wielu autorów definiujących pojęcie zaufania najbardziej adekwatną według mnie jest definicja N. Luhmanna, który stwierdza, że „[...] obdarzając zaufaniem, zachowujemy się „jakbyśmy” znali przyszłość. Okazać zaufanie, to znaczy antycypować w przyszłość⁴. Autor stwierdza, że „[...] zaufanie odnosi się do działań innych osób. Zwykle nie okazują zaufania wobec własnych działań, a po prostu je podejmują⁵. Analizując literaturę stwierdzam, że zaufanie może mieć też inne znaczenie: przekonanie, że jakiejś osobie, instytucji lub działaniom można ufać, gdyż mamy przekonanie o pozytywnej celowości i sensowności podejmowanych działań i inicjatyw. Natomiast P. Sztompka uważa, że „[...] zaufanie jest zakładem podejmowanym na temat niepewnych, przyszłych działań innych ludzi⁶. Inną definicję zaufania sformułowała B. Misztal, która twierdzi, że „[...] ufać, to znaczy wierzyć, że rezultaty czyichś zamierzonych działań będą właściwe z naszego punktu widzenia⁷.

Zaufanie w odniesieniu do edukacji europejskiej oznacza, że nauczyciel wierzy w sensowność działań związanych z edukacją europejską i dlatego podejmuje działania o charakterze proeuropejskim. Ta sensowność działań oznacza: pewność działań, praw-

³ <https://polskawue.gov.pl/Narodowy.Program.Przygotowania.do.Czlonkostwa.w.Unii.Europejskiej.126.html> z dnia 15.07.2015.

⁴ Cyt. za: P. Sztompka, *Zaufanie*, Kraków 2007, s. 70.

⁵ Tamże.

⁶ Tamże.

⁷ B. Misztal, *Zaufanie we współczesnych społeczeństwach*, Cambridge 1996, s. 50.

dziwość, wiarygodność, poszerzenie wiedzy, kształtowanie postaw i przekonań. Rozważania na temat edukacji europejskiej będą przedmiotem mojej analizy w poniższym podrozdziale.

Pojęcie edukacji europejskiej

Analizując literaturę na temat edukacji europejskiej stwierdzam, że jest różnie definiowana. Określana jest również jako koncepcja edukacji europejskiej. P. Grzybowski uważa, że „[...] koncepcja edukacji europejskiej, to z założenia oparty na refleksji pedagogicznej projekt oddziaływań edukacyjnych adresowanych do środowiska w skali mikrospołecznej (jednostki, rodziny) oraz makrospołecznej (grupy kulturowe, społeczności regionalne, narody, środowiska międzynarodowe), realizowanych zarówno przez podmioty formalne (instytucjonalne), jak i indywidualne lub zbiorowe podmioty nieformalne”⁸. Autor stwierdza, że edukacja europejska, to „[...] wiedza umożliwiającą ogląd własnych doświadczeń z szerszej perspektywy i ewentualne wzbogacenie działań o nowe treści, formy, metody itp.”⁹.

Edukacja europejska wiąże się z inicjowanymi działaniami szkoły, podejmowanymi przez nauczycieli wszystkich etapów edukacyjnych, zmierzająca do zapoznania i poszerzenia wiedzy uczniów o Europie w dobie współczesnych przemian politycznych, społecznych, technicznych i cywilizacyjnych. Istotne jest uświadomienie roli i znaczenia tolerancji i akceptacji. Zwłaszcza tolerancji z racji jej braku w polskim społeczeństwie. Pomimo, że żyjemy w zjednoczonej Europie ważna jest identyfikacja z Europą i tożsamość europejska.

Konopka określa to pojęcie jako „[...] świadomość wieków wielonarodowej historii politycznej, gospodarczej i kulturalnej”¹⁰. Najważniejszą wartością w dzisiejszym świecie, w zjednoczonej Europie jest szacunek do drugiego człowieka, innej kultury, religii, rasy, narodowości czy też orientacji seksualnej. Pomimo postępu i dokonujących się przemian, nadal można zauważyć dyskryminację ze względu na między innymi inną religię, rasę czy też orientację seksualną. Znaczącą wartością jest wolność jednostki oraz respektowanie praw drugiego człowieka. Często prawa są łamane, co w konsekwencji nie znajduje racjonalnego uzasadnienia.

Edukacja europejska realizowana jest najczęściej w formie wycieczek zagranicznych, poprzez tworzenie i realizowanie programów autorskich z zakresu edukacji europejskiej, organizację wystaw, współpracę ze szkołami z innych państw, organizowanie i udział w konkursach, prezentację państw, organizowanie wystaw, prowadzenie Szkolnych Klubów Europejskich, realizowanie treści edukacji europejskiej wynikających z realizacji podstawy programowej, realizowanie projektów edukacyjnych i udział w programach ogólnopolskich, zachowanie i kultywowanie tradycji, pozytywnych wzorów działań i zachowań,

⁸ P. Grzybowski, *Edukacja europejska – od wielokulturowości ku międzykulturowości*, Kraków 2007, s. 15.

⁹ Tamże, s. 12.

¹⁰ H. Konopka, op.cit., s. 12.

zwalczanie antagonizmów wśród dzieci i młodzieży, zwalczanie nienawiści narodowej i rasowej poprzez realizację programu wychowawczego, organizowanie i udział w spotkaniach integracyjnych z innymi szkołami, udział w programach z zakresu Unii Europejskiej np. „Moja szkoła w Unii Europejskiej”, współpraca z instytucjami wspomagającymi szkoły w zakresie realizacji edukacji europejskiej. Podejmowanie działań w takiej formie sprzyja kształtowaniu postaw proeuropejskich. Wszystkie te działania mają na celu wspieranie instytucji społecznych jaką jest szkoła w przygotowaniu do życia w zjednoczonej, współczesnej Europie, przygotowanie do radzenia sobie w ciągle zmieniającej się rzeczywistości europejskiej. Realizowanie założeń edukacji europejskiej ma swoje podstawy w ideologii i aksjologii, które poddam refleksji w kolejnym podrozdziale niniejszej pracy.

Podstawy koncepcji edukacji europejskiej

Realizacja edukacji europejskiej nie może odbywać się z pominięciem ideologicznych i aksjologicznych podstaw tej koncepcji. Dlatego w tym miejscu chciałabym poświęcić uwagę podstawom koncepcji edukacji europejskiej.

Podstawą koncepcji edukacji jak wspomniałam na wstępie są założenia ideologiczne i aksjologiczne. Ideologiczną podstawą koncepcji są współczesne ideologiczne nurty w oświacie, które wiążą się z różnymi środowiskami i podmiotami. Mówiąc o środowiskach należy mieć na uwadze różne podmioty wspomagające edukację europejską, a nawet ogólnoswiatową, globalną, rozumianą jako proces zmian zachodzących we współczesnym świecie i odnoszącym się do różnych dziedzin, w tym do edukacji. P. Grzybowski mówi o „[...] edukacji globalnej (globalistycznej), propagowanej w Stanach Zjednoczonych Ameryki, edukacji międzynarodowej, propagowanej przez UNESCO i Klub Rzymski, edukacji paneuropejskiej – propagowanej przez Radę Europy, (między)wspólnotową edukację europejską propagowaną przez Unię Europejską, edukację narodową, państwową, obywatelską, propagowaną w poszczególnych krajach, edukację regionalną, kulturową i etniczną, propagowaną w społecznościach regionalnych i lokalnych”¹¹. Podstawą ideologiczną polityki oświatowej, międzynarodowych instytucji i organizacji europejskich, a także w różnym zakresie wielu polityk narodowych stanowi „europejski wymiar edukacji”. Kategoria ta po raz pierwszy pojawiła się w rezolucji Rady Ministrów Oświaty Wspólnoty Europejskiej w 1976 roku¹², charakteryzując podejście do spraw oświaty i edukacji. Opiera się na postrzeganiu Europy jako w miarę spójnego systemu kulturowego i swoistej wspólnoty symbolicznej, zdolnej do wzbudzania u mieszkańców Europy poczucia tożsamości europejskiej i wierności jej oraz pozwalającej jasno określać, co oznacza bycie Europejczykiem¹³.

Europejski wymiar edukacji, „[...] to wzbogacenie treści programów szkolnych o elementy wiedzy przyczyniające się do rozwijania świadomości europejskiej,

¹¹ P. Grzybowski, op. cit., s. 289.

¹² Rezolucja Rady Ministrów Oświaty Wspólnoty Europejskiej z 9 lutego 1976 roku.

¹³ P. Grzybowski, op. cit., s. 289.

np. informacje o historii i wspólnym europejskim dziedzictwie kulturowym, instytucjach i polityce organizacji europejskich”¹⁴. Podstawą realizacji treści edukacji europejskiej jest podstawa programowa kształcenia ogólnego, a dopiero potem programy edukacyjne przedmiotów oraz programy autorskie nauczycieli.

Realizacja założeń europejskiego wymiaru edukacji, to jednak nie tyle wprowadzanie nowego przedmiotu np. w szkole średniej czy też w gimnazjum, co podejście do problematyki europejskiej całościowo. „W systemie oświaty dotyczy to również sfery przedszkolnej, szkolnej, kształcenia kadr różnych szczebli, ustawicznego kształcenia dorosłych; dokonuje się jednocześnie na zajęciach z języków obcych, historii, geografii, nauk społecznych i ekonomicznych, filozofii”¹⁵.

Realizacja edukacji europejskiej odbywa się na większości zajęciach edukacyjnych w gimnazjum. Treści dostosowywane są do tematyki zajęć w danym czasie. Bazą jest podstawa kształcenia ogólnego obejmująca wszystkie etapy edukacyjne i zajęcia. Ma ona na celu kształtowanie postaw proeuropejskich i kompetencji. Według P. Grzybowskiego „[...] istotę europejskiego wymiaru edukacji stanowi nie tyle przekazywanie wiedzy, co kształtowanie postaw i kompetencji niezbędnych do świadomego i pełnego uczestnictwa w społeczeństwie europejskim”¹⁶.

Istotę europejskiego wymiaru edukacji stanowi wiedza, poczucie przynależności i przekazywane wartości. Wiedza, jako poznanie, kształcenie, rozwój intelektualny. Poczucie przynależności rozumiane jako wspólnotowość oraz aksjologia czyli wartości. M. Abdallah-Pretceille wymienia najistotniejsze elementy europejskiego wymiaru edukacji. Zalicza do nich „[...] wiedzę, która wiąże się z odpowiednimi programami kształcenia, rozwoju i dydaktyki; pod warunkiem systematycznej pracy, jest to element najprostszy, najbardziej dostępny i najłatwiejszy do opanowania; poczucie przynależności do społeczności europejskiej związane ze sferą osobistych odczuć, osadzone zarówno w dziedzictwie jednostki i jej środowisku, jak i w perspektywie przyszłości; jego rozwój zależy od otwarcia się na Innych/Obcych i ich wzory kulturowe; wartości – element najbardziej skomplikowany, powiązany ze sprawami najbardziej delikatnymi, intymnymi oraz jednocześnie najbardziej ogólnymi, powszechnymi”¹⁷.

Edukacja europejska jest jedną z wielu założeń polityki oświatowej w Polsce. Wynika ona nie tylko z faktu naszego członkostwa w Unii Europejskiej i w innych strukturach świata zachodniego, ale również z racji naszego miejsca w Europie oraz dziedzictwa kulturowego i historycznego jako swoistej odrębności. Ta „[...] odrębność kultury pozwala narodom Europy odczuwać ją jako źródło tożsamości – wspólnoty europejskiej. Pomimo wszystkich różnic dzielących narody europejskie łączą je wspólne podstawy cywilizacyjne: filozofia i demokracja grecka, prawo rzymskie i tradycje chrześcijańskie”¹⁸.

¹⁴ W. Rabczuk, *Promocja europeizmu w szkolnictwie krajów Wspólnoty Europejskiej*, Bydgoszcz 2000, s. 112.

¹⁵ P. Grzybowski, op.cit., s. 291.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ L. Porcher, M. Abdallah-Pretceille, *Ethique de la diversité et éducation*, Paris 1998, s. 13.

¹⁸ H. Konopka, op.cit., s. 9.

Propagowana w szkołach na różnych etapach edukacyjnych edukacja europejska zwana jest też europeizmem. „Propagowanie europejskiego wymiaru edukacji, czy też – szerzej - idei europeizmu, jest jedną z podstaw polityki oświatowej i społecznej środowisk, które w mniejszym lub większym stopniu utożsamiają się ze strukturami europejskimi”¹⁹. Oprócz wartości ideologicznych podstawą są wartości aksjologiczne koncepcji edukacji europejskiej. Uważane są za idealne, zmierzając do ich osiągnięcia oraz szanując osoby, posiadają następujące cechy: usytuowane są zwykle w sferze ideałów, nie dając się rozpatrywać w odniesieniu do konkretnych przedmiotów lub wydarzeń; wzbudzając szacunek, mogą stanowić czynnik inspirujący, związany z określonym ładem moralnym, estetycznym lub intelektualnym – tego rodzaju uniwersum ideałów stanowi dla pretendujących do niego osób świat realny; inspirują zarówno w ocenie rzeczywistości, jak i przy podejmowaniu działań; charakteryzuje je względność, zmienność historyczna i w związku z tym konieczność odnoszenia do konkretnych społeczności lub jednostek; w ich postrzeganiu ważną rolę odgrywa czynnik afektywny podmiotu (indywidualnego i zbiorowego), co pociąga za sobą niestabilność wartości w miejscu i czasie; charakteryzuje je hierarchiczność²⁰.

Szereg kultur w drodze wymiany i wzajemnego przenikania się własnych wartości, lub na skutek wywodzenia się z jednego źródła, dochodzi do przyjęcia pewnych wspólnych podstawowych wartości, zachowując swoje własne tradycje, obyczaje i normy społeczne, narodowe czy regionalne. W ten sposób kształtuje się proces uniwersalizacji kultury, która łączy już nie tylko narody i państwa, ale całe kontynenty, jak np. to ma miejsce w odniesieniu do kultury europejskiej czy chrześcijańskiej. Powstała w taki sposób wielka kultura stała się ważnym czynnikiem łączącym i jednoczącym narody jako ich wspólne dziedzictwo²¹. Ale tym wspólnym dziedzictwem jest również historia, która poprzez zdarzenia i sytuacje występujące w wielu krajach również jest czynnikiem łączącym jak na przykład wydarzenia związane z upadkiem totalitaryzmu w krajach Europy Środkowo-Wschodniej zwane „Jesienią Ludów” pod koniec lat osiemdziesiątych dwudziestego wieku.

W koncepcjach edukacji europejskiej wartości ujmowane są jako teleologiczne (idee i ideały rozpatrywane w kategoriach pożądaných zjawisk, postaw, stanów, czynności itp. adresatów koncepcji i ich środowisk), a także i treści kształcenia. W związku z tym, że edukacja europejska realizowana jest w gimnazjum, to ta instytucja społeczna będzie analizowana w kolejnym podrozdziale.

¹⁹ P. Grzybowski, op.cit., s. 293.

²⁰ Por. G. Rocher, *Introducion a la sociologie generale*, Montreal 1969, s. 56-59.

²¹ Por. M. Nowak, *Wartości i kultura w kontekście pogranicza i globalizacji*, Cieszyn – Warszawa 2003, s. 28-29.

Gimnazjum jako miejsce realizacji edukacji europejskiej

Gimnazjum jest instytucją edukacyjną, społeczną, powołaną 1 września 1999 roku ustawą z 8 stycznia 1999 pod nazwą „Przepisy wprowadzające reformę ustroju szkolnego”. „Reforma oświaty ma wyrównać szanse dostępu do szkół wszystkim uzdolnionym odpowiednio dzieciom i młodzieży niezależnie od ich pochodzenia. Ma też ulepszyć jakość kształcenia, dostosowując równocześnie programy nauczania do potrzeb współczesności”²². Kształcenie na tym etapie trwa trzy lata. W gimnazjum nauczyciele wprowadzają uczniów w świat wiedzy naukowej, wdrażają ich do samodzielności, pomagają im w podejmowaniu decyzji dotyczącej kierunku dalszej edukacji i przygotowują do aktywnego udziału w życiu społecznym

Edukacja w gimnazjum, wspomagając rozwój ucznia jako osoby i wprowadzając go w życie społeczne, powinna przede wszystkim wprowadzać ucznia w świat nauki przez poznanie języka, pojęć, twierdzeń i metod właściwych dla wybranych dyscyplin naukowych na poziomie umożliwiającym dalsze kształcenie, rozbudzać i rozwijać indywidualne zainteresowania ucznia, wprowadzać ucznia w świat kultury i sztuki, rozwijać umiejętności społeczne ucznia przez zdobywanie prawidłowych doświadczeń we współżyciu i współdziałaniu w grupie rówieśniczej. „System edukacji utrzymywany w Polsce siłą bezwładu od dziesiątków lat nie przygotowywał ludzi do szybkich zmian następujących w gospodarce i w życiu społecznym”²³. Dlatego już na początku lat dziewięćdziesiątych dwudziestego wieku rozpoczęły się przygotowania do reformy systemu edukacji w Polsce. „Reforma polskiej edukacji, która w swej strategii zakłada nowoczesność szkoły, wysoki standard kształcenia i wychowania, międzynarodową integrację oddziaływań edukacyjnych na młode pokolenie, wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży, wreszcie traktuje edukację jako pierwszoplanową inwestycję w rozwój i sukces społeczeństwa i państwa – musi zakładać wysoki profesjonalizm nauczyciela i najwyższą jakość jego pracy i to w odniesieniu do międzynarodowych standardów”²⁴. Reforma edukacji nadal trwa. Jest udoskonalana, modyfikowana i niwelowane są błędy, które są nie do uniknięcia. Mogę zastosować sformułowanie, że jesteśmy nie tylko w okresie transformacji ustrojowej, ale również w okresie transformacji edukacyjnej w Polsce.

Należy podkreślić, że reforma oświaty zawiera wprowadzenie na szeroką skalę do szkół wszystkich szczebli nauczania i wychowania wielokulturowego, zwłaszcza ukierunkowanego na problematykę państw członkowskich Wspólnoty Europejskiej. Musi jednak być uzupełnione o przepisy wykonawcze umożliwiające realizację tego postulatu. „Wykonanie tego zadania wiąże się dokończaniem i poszerzeniem wiedzy w tym zakresie wśród nauczycieli, wprowadzenie zagadnień z wychowania i nauczania wielokulturowego we wszystkich typach szkół wyższych kształcących nauczycieli, rozszerzaniem kształcenia

²² T. Kowalak, *Polityka społeczna*, Białystok 2000, s. 143-144.

²³ Tamże, s. 143-144.

²⁴ J. Pieluchowski, *Trzy razy szkoła*, Poznań 2002, s. 66.

w zakresie języków obcych (języki obowiązujące w UE) w szkołach wszystkich szczebli, rozwijaniem bezpośredniej wymiany – uczniów i nauczycieli – z państwami członkowskimi, zatrudnianiem nauczycieli z państw UE²⁵.

Powołanie gimnazjum wiąże się z reklamą społeczną na temat działań proeuropejskich. Najwięcej działań związanych z edukacją europejską prowadzonych było w gimnazjum. Nasuwa się wniosek, że gimnazjum jako instytucja edukacyjna, społeczna odgrywała i nadal odgrywa znaczącą rolę w zakresie realizacji edukacji europejskiej. A co jest stymulatorem, a co inhibitorem edukacji europejskiej w gimnazjum będzie analizowane w kolejnym podrozdziale.

Stymulatory i inhibitory zaufania w odniesieniu do edukacji europejskiej w gimnazjum

W niniejszym podrozdziale chciałabym pokazać jakie stymulatory i inhibitory wpływają na kształtowanie zaufania do edukacji europejskiej w gimnazjum. Rozpocznę od zdefiniowania pojęcia stymulatorów i inhibitorów. „Pod pojęciem „właściwa motywacja” kryją się stymulatory i inhibitory warunkujące autodeterminizm nauczyciela”²⁶. Stymulatory rozumiane są jako czynniki pobudzające, motywujące nauczyciela do podejmowania działań w zakresie edukacji europejskiej w gimnazjum. Natomiast inhibitory rozumiane są jako czynniki hamujące nauczyciela, charakteryzujące się oporem w stosunku do podejmowania działań w zakresie edukacji europejskiej w gimnazjum.

Do stymulatorów kształtowania zaufania do edukacji europejskiej w gimnazjum należy zaliczyć przede wszystkim właściwą motywację nauczycieli. E. Perzycka wskazuje na definicję motywacji według S. Borkowskiej. Według wspomnianej autorki „[...] motywacja do pracy, to świadome i celowe oddziaływanie na motywy i postępowanie ludzi w pracy poprzez stworzenie środków i możliwości realizacji ich oczekiwań dla osiągnięcia celów motywujących, czyli organizacji”²⁷.

Do innych stymulatorów zaufania do edukacji europejskiej w gimnazjum należy zaliczyć również „[...] indywidualne doświadczenie nauczyciela, awans zawodowy jako stymulator zmiany, czyli podejmowania działania o charakterze proeuropejskim, kontrolę i ocenę pracy nauczyciela, dyrektor i inny nauczyciel jako stymulator zmiany, w dyskursie konstruktywistyczno-rozwojowym, osadzonym w teorii emancypacyjnej teorii edukacji, sam nauczyciel jest dla siebie stymulatorem zmiany”²⁸. Do innych istotnych czynników należy zainteresowanie ze strony nauczycieli problematyką edukacji europejskiej, zaangażowanie emocjonalne, kreatywność nauczycieli, udział w szkoleniach stymulujących nauczyciela do podejmowania działań, przygotowanie merytoryczne do prowadzenia działań o charakterze proeuropejskim, zapotrzebowanie ze strony uczniów – gimnazjalistów po-

²⁵ R. Geisler, *Polska szkoła. System oświatowy w procesie przeobrażeń*, Częstochowa 1999, s. 110.

²⁶ E. Perzycka, *Szkoła jutra*, Szczecin 2010, s. 30.

²⁷ Tamże, s. 21.

²⁸ Tamże, s. 26-29.

szerzenia wiedzy na temat edukacji europejskiej, odwaga wprowadzania innowacji, praca nad wzbogaceniem warsztatu pracy, poziom kulturowy środowiska. Najważniejszym stimulatorem zmian jest tu jednak zaangażowanie i kreatywność nauczyciela oraz autonomia podejmowania decyzji w tym zakresie. Od nauczyciela i jego pomysłowości, potencjału twórczego zależeć będą działania podejmowane w gimnazjum o charakterze proeuropejskim oraz sposób zachęcenia młodzieży do aktywności, udziału w podejmowanych inicjatywnych.

Z kolei do inhibitorów kształtowania zaufania do edukacji europejskiej w gimnazjum należy zaliczyć brak merytorycznego przygotowania nauczycieli, brak motywacji, chęci, wypalenie zawodowe nauczycieli, niechęć do pogłębiania wiedzy na temat edukacji europejskiej, gdyż jest to dziedzina wymagająca aktualizacji zarówno wiedzy jak ciągłego wzbogacania warsztatu pracy. E. Perzycka mówi o „[...] braku dojrzałości, tzn. umiejętności zarządzania emocjami w połączeniu z aktem publicznym, dochodzi do oporu przed zmianą. Stąd brak wiary w swoje możliwości może być inhibitorem zmiany”²⁹. Do innych czynników autorka zalicza kontekst kulturowy – charakter pracy, środowisko pracy, czynnik osobowy, który może wy pływać zarówno od pojedynczego nauczyciela, jak również od grupy.

Podsumowując, istotne jest podejście do zjawiska, szczególnie w zakresie trzech aspektów: kierunku aktywności; wysiłku, jaki wkłada nauczyciel w wykonanie zadania; wytrwałości przy wykonywaniu zadania. Uważam, że wszystkie te czynniki są istotne. Jednak jednym z najważniejszych jest nauczyciel i jego środowisko, jego poziom kulturowy. Im wyższy jest poziom kulturowy środowiska, tym większe zaangażowanie młodzieży w działania proeuropejskie.

Należy zwrócić uwagę na potencjał nauczyciela, który może być lub nie być rozwijany. Kolejnym czynnikiem warunkującym autodeterminizm jest „[...] motywacja zawodowa, która jest dla nauczyciela emocjonalno-rzeczowym stosunkiem do pracy. Ważną rolę odgrywają tutaj źródła motywacji zewnętrznej, którymi są między innymi: dyrektor szkoły oraz organ sprawujący nadzór merytoryczny nad szkołą, a także drugi nauczyciel”³⁰. W edukacji europejskiej ważne jest samokształcenie, które powinno „[...] wykorzystywać możliwości narzędzi informatycznych w celu poszukiwania, gromadzenia, przetwarzania i przekazywania informacji”³¹. Istnieje zatem uzasadniona celowość i sensowność podejmowanych działań w zakresie edukacji europejskiej przez nauczycieli gimnazjum, gdyż sprzyja rozwojowi uczniów pod względem umysłowym, społecznym i moralnym. Podejmowane działania i inicjatywy wprowadzają młodego człowieka w świat, w życie z szansą i możliwościami odnalezienia się w Europie. „Życie jako uczenie się zadanych lekcji i odrabianie zadań; świat jako szkoła”³². Działania uczą odwagi, pewności siebie, otwartości, mobilności, poruszania się po Europie, a niwelują kompleksy i zahamowania. To właśnie

²⁹ Tamże, s. 23.

³⁰ Tamże, s. 30.

³¹ P. Popek, *Samokształcenie informacyjne w ramach Pedagogicznej Szkoły Wyższej*, Szczecin 2004, s. 326.

³² Z. Bauman, *Ponowoczesność jako źródło cierpień*, Warszawa 2000, s. 183.

stymulatory kształtują zaufanie do edukacji europejskiej w gimnazjum. Powodują, że nauczyciele wierzą w sens tych działań, mają zaufanie do podejmowanych inicjatyw.

Zakończenie

Współczesna edukacja jest sposobem wyrównywania szans w wymiarze regionalnym, ogólnokrajowym i europejskim. System oświaty musi być dostosowany do tempa i dokonujących się przemian politycznych, społecznych, technologicznych i cywilizacyjnych. Wstępując na drogę przemian musimy przyjąć taki system kształcenia, który zapewni nam adoptowanie się do ciągle zmieniających się warunków pracy. Wykształcenie będzie umożliwiało nam rozumienie zmian nabywania umiejętności, dostosowywania się do rynku pracy i społecznej rzeczywistości. Współczesna szkoła stawia na innowacyjność, kreatywność, operatywność, przygotowanie do życia w ciągle zmieniających się warunkach. Dlatego tak ważna jest zmiana starego systemu na rzecz nowych sposobów kształcenia młodego pokolenia zgodnie z priorytetami Unii Europejskiej, co zdecydowanie wiąże się z realizacją zamierzeń związanych z edukacją europejską.

Bibliografia

- Bauman Z., *Ponowoczesność jako źródło cierpień*, Wydawnictwo Sic!, Warszawa 2000.
- Geisler R., *Polska szkoła. System oświatowy w procesie przeobrażeń*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Częstochowie, Częstochowa 1999.
- Grzybowski P., *Edukacja europejska – od wielokulturowości ku międzykulturowości*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2007.
- Kawecki A., Kowalczyk K., *Polska 1989-1999*, Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 1999.
- Konopka H., *Edukacja europejska*, Oficyna Wydawnicza Graf-Punkt, Warszawa 2000.
- Kowalak T., *Polityka społeczna*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Białymstoku, Białystok 2000.
- Misztal B., *Zaufanie we współczesnych społeczeństwach*, Polity Press, Cambridge, 1996.
- Nowak M., *Wartości i kultura w kontekście pogranicza i globalizacji*, (w); T. Lewowicki, E. Ogrodzka –Mazur A., Gajdzica (red.), *Świat wartości i edukacja międzykulturowa*, Cieszyn – Warszawa 2003.
- Perzycka E., *Szkoła jutra*, Wydawca Volumina, Szczecin 2010.
- Pieluchowski J., *Trzy razy szkoła*, Wydawnictwo eMPI2, Poznań 2002. Porcher L., Abdallah-Pretceille M., *Ethique de la diversité et éducation*, Paris 1998.
- Popek P., *Samokształcenie informacyjne w ramach Pedagogicznej Szkoły Wyższej*, (w); K. Wenta, E. Perzycka (red.), *Edukacja informacyjna*, Szczecin 2004.

- Rabczuk W., *Promocja europeizmu w szkolnictwie krajów Wspólnoty Europejskiej*, (w): R. Gerlach, E. Podoska- Filipowicz (red): *Szkoła i nauczyciel a integracja Europy*, Bydgoszcz 1993.
- Reber A.S., Reber E.S., *Słownik psychologii*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2005.
- Rocher G., *Introduction a la sociologie generale*, Bidonlivre, Montreal 1969,t.1.
- Sztompka P., *Zaufanie*, Wydawnictwo ZNAK, Kraków 2007.

Akty prawne

Rezolucja Rady Ministrów Oświaty Wspólnoty Europejskiej z 9 lutego 1976 roku

Netografia

Narodowy Program Przygotowania Polski do Członkostwa w Unii Europejskiej. [[https://polskawue.gov.pl/Narodowy,Program,Przygotowania do Członkostwa w Unii Europejskiej,126.html](https://polskawue.gov.pl/Narodowy,Program,Przygotowania%20do%20Członkostwa%20w%20Unii%20Europejskiej,126.html), 15.07.2015].

Teresa Banas-Kobyłarska

Stymulatory i inhibitory kształtowania zaufania do edukacji europejskiej w gimnazjum

Celem artykułu jest pokazanie, jakie stymulatory i inhibitory wpływają na kształtowanie zaufania do edukacji europejskiej w gimnazjum. Ukazanie, co jest więc stymulatorem, a co inhibitorem zaufania do podejmowania działań proeuropejskich w gimnazjum, czyli co powoduje, że nauczyciele podejmują działania o charakterze proeuropejskim lub nie podejmują tego typu działań i inicjatyw. W artykule zostały przedstawione przemiany polityczne, społeczne, technologiczne i cywilizacyjne w Polsce ostatnich lat, pojęcie zaufania i edukacji europejskiej. Zdefiniowane zostało pojęcie postaw proeuropejskich, gdyż edukacja europejska, to nie tylko działania same w sobie podejmowane przez nauczycieli. Działania podejmowane przez nauczycieli gimnazjum w zakresie edukacji europejskiej mają na celu kształtowanie postaw, pozytywnego stosunku do drugiego człowieka, ale również wyrażania szacunku do innej kultury, tradycji, wyznawanej religii czy też orientacji seksualnej. To również uczenie młodego człowieka otwartości na świat, Europę, radzenie sobie w nowej rzeczywistości. W kolejnej części pracy analizie poddane zostało gimnazjum jako miejsce realizacji edukacji europejskiej oraz stymulatory i inhibitory zaufania w odniesieniu do edukacji europejskiej w gimnazjum. Przemiany społeczne, technologiczne i cywilizacyjne w Polsce w ostatnich latach przyczyniły się do propagowania idei zaufania do edukacji europejskiej w gimnazjum. Tym bardziej, że jesteśmy w wielu strukturach świata zachodniego, w tym między innymi w Unii Europejskiej.

Słowa kluczowe: edukacja europejska, zaufanie, stymulatory i inhibitory kształtowania zaufania do edukacji europejskiej, gimnazjum, Unia Europejska, reklama społeczna

Stimulators and inhibitors of the development of confidence in European secondary education

The goal of this article is to show which stimulators and inhibitors have influence on the development of confidence in European secondary education. It defines what is a stimulator and what is an inhibitor of confidence in the adoption of pro-European measures in secondary education, i.e. what makes teachers adopt, or not, pro-European measures or initiatives. The article presents the political, social, technological and civilizing changes which took place in Poland in the last years, as well as the concepts of confidence and European education. It defines the concept of pro-European attitudes, because European education consists not only in the measures adopted by the teachers. The measures adopted by secondary school teachers in terms of European education are intended to develop attitudes, a positive approach to others, but also the respect for different cultures, traditions, confessions and sexual orientations. This includes teaching young people to be open to the world and to Europe, to deal with the new reality. The next part of the study analysis the secondary school as a place of European education as well as the stimulators and inhibitors of confidence with regard to European secondary education. The social, technological and civilizing changes in Poland in recent years contributed to the promotion of the idea of confidence in European secondary education, the more so as we belong to many structures of the western world, including the European Union.

Keywords: European education, confidence, stimulators and inhibitors of the development of confidence in European education, secondary school, European Union, social advertisement

Translated by Nicola Seling-Oropesa